

DOEPAK

DuPAK DoePAK POPPENSPE(E)LMUSEUMKRUISELKRANTKRABEL DoePAK DuPAK
Nr. 304a

Een scène uit de Malat, een verhalencyclus over de amoureuze dolende prins Panji, op zoek naar zijn geliefde

Doepak is hét Poppenspe(e)lmuseumcadeau. Doepak is gratis voor iedereen die de vragen van een Poppenspe(e)lspoorboekje goed beantwoord heeft. Verzamel alle afleveringen van de Doepakkruielkrant en -krabbels! Een dupák (spreek uit: doe-pak) is een stang- en trucpop. Het nummer met de dupák wordt in het Tsjechische en Slowaakse volkspoppentheater met marionetten en stangpoppen altijd als toegift opgevoerd. De pop maakt sprongen waarbij zijn lijf beurtelings lang en kort wordt. Het is een truc die overeenkomt met het uitrekken en weer inkrimpen van de hals van de Dood van Pierlala in de poppenkast. Pierlala is een stokpop en wordt van onderaf gemanipuleerd; de dupák wordt als stangpop van bovenaf bewogen. Terwijl het rijzen van Pierlala's hals heel langzaam en onder doods stilte geschiedt, gaat het strekken en krimpen van de dupák razendsnel en met veel tumult. Dupák betekent 'stampend'. De houten voeten zijn met lood verzwaard. Het lijf van de pop is een zak van stof. De stang waaraan de dupák hangt, gaat door het hoofd en het lijf en zit vast aan de houten heup. Het gat in het hoofd is wijder dan de dikte van de stang, waardoor de kop soepel op en neer gaat. Aan weerszijden van de kop van de dupák is een touw vastgemaakt. De touwen gaan omhoog en zijn bevestigd aan een speelhout. Door dit op en neer te bewegen, rekt en krimpt het lijf. De pop gaat als het ware door de knieën en veert weer op. Behalve springen kan de dupák ook om zijn as draaien; daarbij zwieren de armen breed uit.

Een Balinese schildering met een schimmenspel

Wayang kulit en kamasan

De wortels van het Indonesische *wayang-kulitspel** en de Balinese *kamasan*-schilderingen gaan meer dan 2000 jaar terug: naar Indiase handelaren die hun cultuur en hindoe-religie naar Indonesië brachten. De Balinese schilderkunst is van origine Hindoe-Javaanse hofschilderkunst. Ze werd geïntroduceerd door kunstenaars van het *Majapahit*-rijk uit Oost-Java toen dit rijk zich tegen het einde van de 13e eeuw naar het eiland Bali uitbreidde.

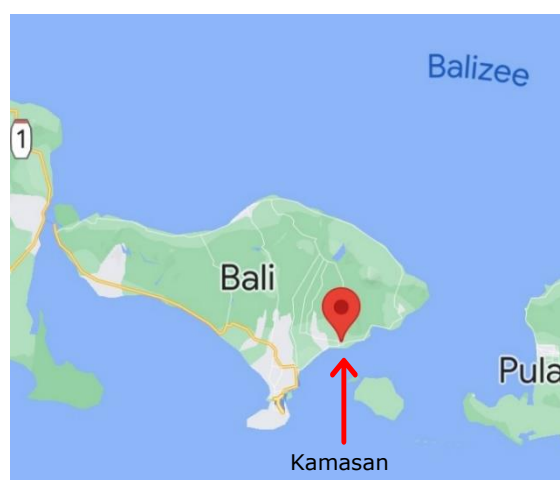
Bali, een kunst-enclave

Rond de jaren twintig van de twintigste eeuw werd Bali een kunst-enclave voor veel westerse kunstenaars. De schilderkunst ging zich ook op voorstellingen buiten het hindoe-geloof richten.

Het dorp Kamasan werd het centrum van de klassieke Balinese schilderkunst; vandaar de naam 'kamasan-schilderijen'.

De zeer gedetailleerde en verhalende schilderijstijl speelt een essentiële rol binnen de Balinese cultuur en fungeert

als een brug tussen twee werelden: de materiële wereld waarin mensen leven, en de immateriële wereld van de goddelijke en demonische krachten.

Onderwerpen

De behandelde kamasan-onderwerpen komen meestal uit de epische verhalen van de *Ramayana*** en de *Mahabharata***. De schilderijen zijn een soort prentenboeken, die nauwkeurig worden gelezen en bekeken; geen enkel deel van het 'doek' blijft leeg. Afgebeeld zijn scènes met prinsen en prinsessen, dansers en danseressen, muzikanten, bedienden, welwillende goden, boze geesten, vlammen, vogels, struiken, bomen en fabelachtige dieren.

← Amsterdam ± 11.380 km Jakarta →

Malat-schildering

Een viering (*odalan***) in het paleis van de vorst van het dorp *Gegelang*, waarbij een wayang-kulitvoorstelling wordt gehouden, en de dans met het wijwaterschepje (bakje met een steel: *gayung*) wordt uitgevoerd. Het wijwater (heilig- of doopwater dat door een priester gewijd is) wordt vervolgens aangeboden aan de hovelingen van het paleis. Deze zitten rechts onder een baldakijn in een typisch Balinees paviljoentje.

Beschrijving van de Malat-scènes

Linksboven: een Balinees paviljoen met toeschouwers die op een verhoging zitten. Vooraan: de vorst van *Gegelang*, achter hem zijn eerste gemalin. Op de grond zitten drie hofdames.

Rechts – tegenover de vorst – knielt een hogergeplaatste bezoeker (*patih*). De handhoudingen van beiden duiden aan dat ze een gesprek voeren.

Middenboven: een wayangscherm met links de *dalang* – poppenspeler *Jaruman*.

Hij houdt twee platte wayang-kulitfiguren vast. Volgens de Malat-tekst zou hij een fragment uit de *Ramayana* spelen. Dat lijkt niet te kloppen: de pop in zijn rechterhand heeft namelijk een *sepit urang*****-haardracht. Dat is een aanwijzing dat het om een figuur gaat uit een verhaal dat gebaseerd is op de Indiase epen. Als de *dalang* op de Malat-schildering toch wel een fragment uit de *Ramayana* speelt, zou de figuur *Laksmana*, de broer van prins *Rama* kunnen voorstellen.

Gamelan

De voorstelling wordt begeleid door een *gamelanorkest****** bestaande uit een gongspeeler, twee bespelers van een *gender*, en twee bespelers van een trom.

Rechts van het wayangscherm zijn zes naakte kinderen en twee geklede mensen van lagere stand aan het kijken.

Beide bovenste scènes worden van elkaar gescheiden door een boom op een rots. Rechtsboven, onder het afdakje van het paviljoen, zijn twee vorsten te zien. Achter hen hun twee gemalinnen; voor hen vier dienaressen. Links, voor de boom, knielt een prins voor de vorsten.

Middenonder, rechts van de grote boom (*pudak*), een danser die een stokje met daaraan een rond wijwaterbakje vasthoudt.

De clowns Merdah en Twalen

Links van de middelste twee dansers een groot gamelan-orkest met vier grote ronde hangende gongs en hun bespelers, een lange *reyong* (instrument met zeven liggende losse koperen pannen) en vijf bespelers, en twee naar elkaar kijkende trommelaars. Zij begeleiden de dansers in het midden. Mogelijk zijn dit prins *Panji* en zijn prinses.

Achter de tromspelers zitten de komische dienaren *Merdah* en *Twalen* naar de dansers te kijken. Volgens de Malat-tekst wilde Twalen dolgraag ook wijwater ontvangen en gezegend worden.

Achter de twee clowns een paviljoen met vier rijen kijkers vanuit het paleis. Bovenste rij: zeven adellijke dames, daaronder nog drie rijen met afwisselend dienaressen en mannen van lagere adellijke komaf.

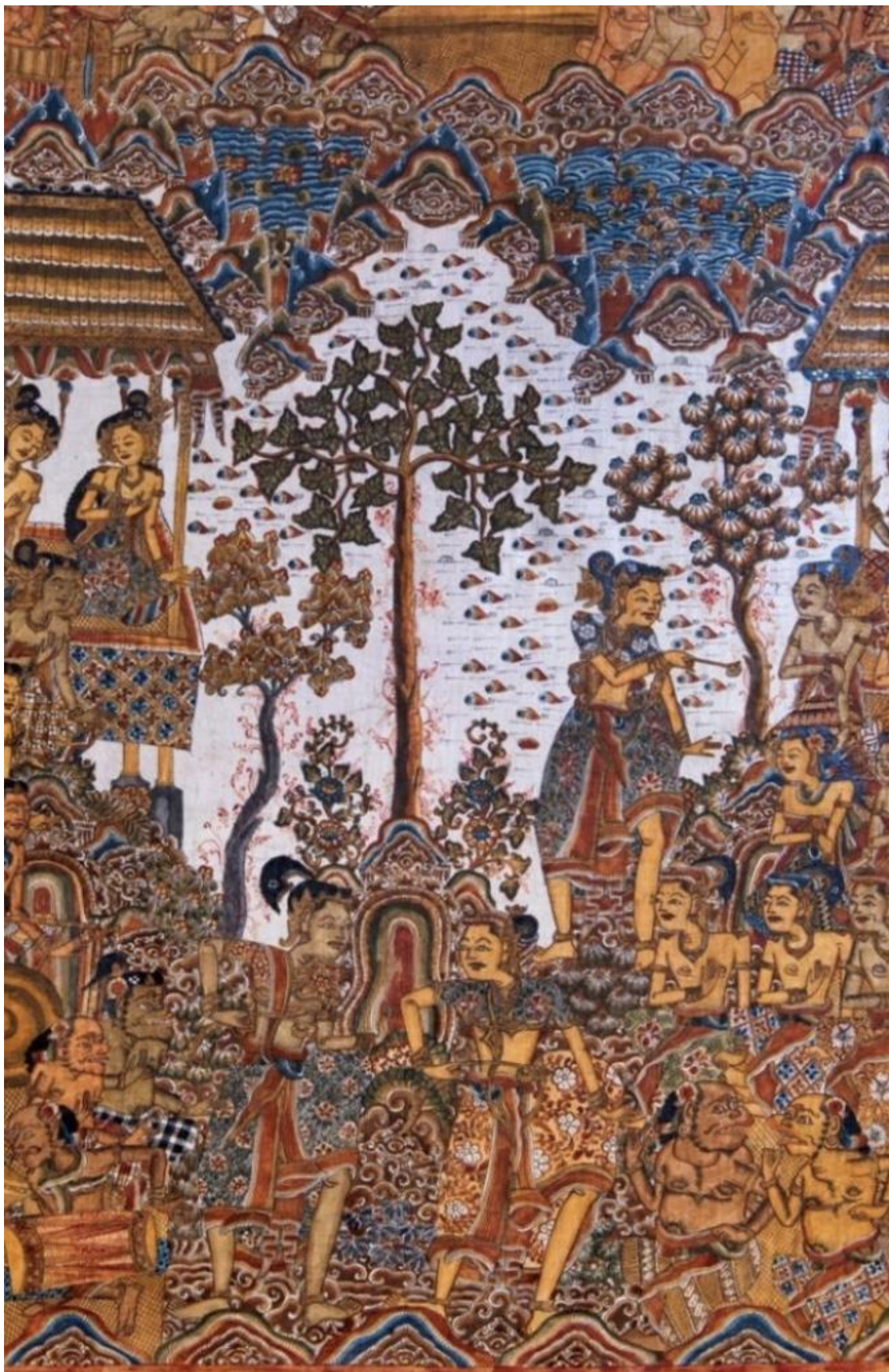
Dienaar en clown Merdah

Prins Laksmana

Dienaar en clown Twalen

Kroonprins Panji en zijn geliefde

Doepak nr. 304a. Een scène uit de Malat. Concept: Otto van der Mieden. Poppenspe(e)lmuseum, Vorchten (2022)

Danser met een wijwaterbakje

Rechts op het doek weer een paviljoen met vijf rijen toeschouwers. Bovenste rij: twee mannen en vier dames van stand, daaronder een gemengd gezelschap. Allen kijken naar de danser links, die tussen de twee bomen staat. Met de *gayung* sprenkelt deze wijwater over de aanwezigen voor hem.

Als datgene wat is afgebeeld zich op Bali heeft afgespeeld, zou een *dalang* na afloop van zijn spel wijwater gebruikt kunnen hebben, dat daarna over de offers wordt gesprenkeld. De aanwezigen drinken de rondvliegende druppeltjes op.

Gender

Reyong: Balinese gongketels

Kamasan-doek

De randen van het kamasan-doek lijken geweven, met rondom – en aan de binnenzijde – een rode lijn. Dit is kenmerkend voor de traditionele Balinese kamasan-schilderstijl.

* *Wayang kulit* is een vorm van schimmen- en poppenspel. De veelkleurige, platte, leren figuren worden door de *dalang*, de schimmen- en poppenspeler, tegen een wit doek (*kelir*) bewogen. Tussen hem en het scherm brandt een lamp (*blenchong*). Hierdoor ziet het publiek de poppen als schimmen. De toeschouwers mogen tevens aan de 'spelerskant' van het scherm toe-kijken; zij zien de *dalang* in levenden lijve, en ook de wayangfiguren. Onder het scherm ligt de stam (*debog*) van een bananenplant. Hierin prikt de speler de poppen die niet in actie zijn: links (vanuit de *dalang* gezien) de kwade partij en rechts de goede. Hij spreekt alle rollen en leidt het gamelanorkest. De *dalang* zit met gekruiste benen op de grond. Tussen de tenen van zijn rechtervoet houdt hij een hamertje – *cempala* genaamd – geklemd. Daarmee slaat hij tegen een houten kist, de *kotak wayang*, om het tempo van de muziek aan te geven. De kist is tevens de bewaarplaats van de wayangpoppen. Op het kamasan-schilderij hanteert de *dalang* twee poppen: in zijn linkerhand mogelijk prins *Laksmāna*.

** De *Mahabharata* en *Ramayana* zijn hindoe-heldendichten afkomstig uit India. De verhalen zijn wel duizend jaar oud. De rode draad in de *Ramayana* is de eeuwige liefde tussen man en vrouw, die elkaar trouw blijven tot in de dood. In de *Ramayana*-verhaalvormen spelen vooral goden, halfgoden en reuzen een rol, terwijl de *Mahabharata* meer over het leven van gewone mensen gaat. Centraal staan familieruzies tussen twee groepen neven: de *Pandawa's* en de *Korawa's*. Na een jaren durende strijd komt er gelukkig vrede.

*** Met het woord *odalan* wordt een viering bedoeld. Dat kan zijn een verjaardag van een (huis)tempel of een verjaardag van een persoon. Het is niet duidelijk wat er in Java – het verhaal speelt zich daar af – mee bedoeld werd. De verhalen omtrent de hoofdrolspeler, de mythische kroonprins *Panji* uit het Javaanse rijk *Koripan*, gaan over zijn liefde voor een prinses uit Daha, een koninkrijk in Oost-Java. *Panji's* belevenissen hebben de vorm van een gedicht in Javaanse metrum uit de Middel-Javaanse periode die begint rond 1500.

**** *Sepit urang*: een haarwring met een kleine kuif op het voorhoofd en een grotere op het achterhoofd. De vorm doet denken aan een opgekrulde garnaal (*urang*).

***** Een *gamelan-orkest* is een onmisbaar muzikaal onderdeel bij een traditionele wayangvoorstelling op de Indonesische eilanden Bali en Java. Het orkest bestaat hoofdzakelijk uit metalen slaginstrumenten, zoals gongs, metallofoons en xylofoons. Ook bamboefluiten, snaarinstrumenten en zangstemmen spelen een belangrijke rol. De gamelan klinkt tot ver in de omtrek. Iedereen weet: als je de gamelan hoort, dan gaat de *dalang* met zijn spel beginnen. De Balinese gamelanmuziek klinkt met haar schrille tonen en levendige ritmes heel anders dan de Javaanse, die langzame en afgemeten klanken heeft.

Garnaal (*urang*)

Kroonprins Panji

Met dank aan . . .

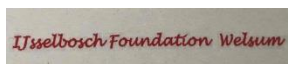
Vrienden van het Poppenspe(e)lmuseum
Friends of the Dutch Puppetry Museum

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Gemeente Heerde

Bosch Uyt den Boogaard Stichting

Kamasan-schildering

Kamasan-schilderij: katoenen lap gespannen op een houten frame. Formaat: 139 x 156 cm. Realisatie kamasan (ca. 1980/1990): Ni Putu Suwitri. Balai Banjar/Sangging Klungkung (1933) – Bali (2022). Collectie: Poppenspe(e)lmuseum, Vorchten (2022). Tekst: Otto van der Mieden, met dank aan Hedi Hinzler.

Hyperlinks

Zie: <https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/Doepak304a.pdf> – Een scène uit de Malat: Balinese kamasan-schildering (Doepak nr. 304a) en Kamasandoek/Kamasan painting uit/from Bali: <https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/kamasan.pdf>.

Poppenspe(e)lmuseum Musée de Marionnettes et de Guignol Puppentheatermuseum Puppetry Museum
Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL Tel./Tél.: +31(0)578 - 56 02 39 Info: +31(0)578 - 63 13 29
info@poppenspelmuseum.nl <https://dutchpuppetrymuseumcollection.com/>

Doepak nr. 304a. Een scène uit de Malat. Concept: Otto van der Mieden. Poppenspe(e)lmuseum, Vorchten (2022)